

« zurück blättern vor »

SZYBA subst. f., ab 1499. **1)** ‘gläserne Tafel, die in einen Rahmen oder eine andere entsprechende Halterung eingefasst ist; zunächst auch Horntafeln, Stück einer Blase oder ähnlicher Materialien, die in einen Fensterrahmen gespannt werden’ – ‘szklana tafla oprawiona w ramę lub odpowiedni uchwyt; początkowo też tafla rogowa lub z miki i pęcherza, oprawiona w ramę okienną’: 1564 MĄCZ 267c *Szibá śćklana*. o 1568 RejZwierc 226v, SPXVI *Pilnie przez szybę drugi vpátruie*. o 1611 Inw.pozn.i kal. 76, SP17 *W domostwie wielgim okien w ołów oprawnych 6, w jednym 3 szyb, a w drugim niemasz*. o 1684 SolGeom II 77, SP17 *Wyráchiwiefz [...] wiele potrzeba szyb do okien*. o (†1696) 1728 Pot.Arg. 86, L *O gdyby do serc ludzkich szyby były*. o 1732 Inw.pozn.i kal. 559, SP17 *Szyby w tych oknach powybijane i mało co ich jest dobrych*. o (1778–1784) 1829 Kras.Podstoli 97, DOR *Okienek w izbie było dwa, jedno wpół gontami przezroczytymi zabite, drugie bez trzech szyb, ale stomaż zatkane*. o (1886) 1948–1951 Orzesz.Mirt. 205, DOR *Przez szybę z pęcherza wdzierało się tam niewiele światła*. o (1948) 1950 Pytl.Fund. 17, DOR *Oglądał drogie serwisy umieszczone za szybą niskiego, modnego kredensu*. o vor 1966 DOR *Kryształowa szyba, lustrzana, szklana szyba. Matowa, mleczna szyba. Szyba okienna. Szyba sklepowa, wystawowa. Zbrojna szyba. Szyba auta, karety, wagonu. Szyba latarni. Szyba reflektora. Stłuc, strzaskać szyby. Wprawić, ustawić szybę. Patrzyć, wyglądać przez szybę*. – SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR sowie BAN. **2)** ‘Stück (Scheibe) von etw. Hartem’ – ‘bryła, kawałek (krażek) czegoś twardego’: 1564 Mącz 90c, SPXVI *Discus [...], Okrągła szibá kámienna / miedziana / albo żelazna / którą przed tym grawali młodzi ludzie*. o 1564 Mącz 273a, SPXVI *Palacra, złota szibá / sztuká albo kloc złota*. o [LBel.] 1588 Calep 566, SPXVI *Alter – kulisa albo sziba otowianą*. – SPXVI, MĄCZ. **3)** ‘hölzerner Ring oder Messingring in einem Block’ – ‘kółko drewniane albo mosiężne w bloku’: [hapax] vor 1812 Mag.Mskr., L *Szyba w maszcie zowie się kotko niżéy głowy uprawione, po którym żagiel do góry hysuią*. – L, SWIL (żegl.), SW (fl.). **4)** ‘Wasser- oder Eisfläche’ – ‘tafla wody lub lodu’: 1821 Świteż 5-8, SJAM *Świteż tam jasne rosprzestrzenia tona, [...] puszczą oczerniona, / A gładka jak szyba lodu*. o (†1861) 1881 Chodź.Pisma III 375, DOR *Obszerny staw czystą a rozległą szybą zwierciadlaną przedłuża daleko dziedziniec*. o vor 1915 Sw *Łódka, tabędz mknie po szybie jeziora*. o 1950 Olcha.Most II 5, DOR *Trzeszczaty szyby kałuż, rozbijane rażnymi kopytami koni*. – SWIL (fig.), SW (przen.), DOR (przen.). **5)** ‘eine Scheibe Honig im Bienenstock’ – ‘plaster miodu w ulu’: SWIL. **6)** *jajko w szybie* ‘Spiegelei’ – ‘jajko sadzone’: [hapax] vor 1915 Sw *Kotlet ciełécy, befsztyk z jajkiem w szybie*. – nur Sw. **7)** ‘bogenförmige oder

halbkugelförmige Oberfläche, die als Stützgerüst für ein Gewölbe benutzt wird’ – ‘łukowata lub półkulista konstrukcja wykorzystywana jako buksztel pod sklepienie’: Sw (gw.). **8)** ‘Schaufel oder Scheidewand am Wasserrad’ – ‘łopatka, przegroda na obwodzie koła wodnego’: Sw (gw.). ◊ **Etym:** nhd. *Scheibe* subst. f., ‘Glaseinsatz des Fensters; runde Fläche, runder, flacher Körper; Begriff für einen rundgeschlossenen Umriß; eine Tafel aus Zellen im Bienenstock; gerundete Untermauerung eines Gewölbes; Teil eines Wasserrads’, GRI, nur für Inh. 1, 2, 3, 5, 7, 8. ◊ **Der:** *szybowy* adj., ‘koło szybowe = Scheibenrad’, 1499 ActPozn II 382, STP *Experimentum seu porcio al. stuka pro rotificibus est hec, videlicet quod faciat principaliter duas rotas al. schybowe pro curru, pro curru ad equos in mensuram Saxoniensem al. saszka. Item faciat duas rotas, videlicet schybowe super unum equum valentes pro negociatoribus et hoc ultimas posledne ad mensuram negociatorum seu mercatorum*. Zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *szybisty* adj., ‘bogenförmig’, 1683–1686 SolGeom II 6, Sp17, zuerst geb. L, nur für Inh. 7; *szybka* subst. f., (1782) 1794 Bud.Wiej. 251, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1. ♦ Inhalt 4 ist eine metaphorische Übertragung von *szyba lustrzana* bzw. *zwierciadłana*, vgl. den Beleg aus Mickiewicz (1821 Świtez, SJAM). Inhalt 6 (*jajko w szybie*) ist eine Lehnübersetzung von nhd. *Spiegelei*, ohne Beziehung zu sonstigen Bedeutungen von *szyba*.

« zurück blättern vor »